

EESTI PÄEVA- LEHT

ESTNISK DAGBLADET

Kolmapäeval, 12. nov 1975
Nr. 87 (4077)

17. aastakäik

Tallinna prokurörid keeldusid andmetest kohtuotsuste kohta

Rootsis tekkinud elav huvi Tallinnas toimunud protsessi vastu, kus kahealu-seiks olid viis meest, kes inimõiguste nõudmiseks olid pöördunud läände ja UNO peasekretäri poole, oli ilmselt ebameeldiv võimudele Eestis. Seda enam, et toimusid otsesed telefonilised pöördumised prokuratuuri ja kohtuvõimude poole. Pärast esialgset püüdnud ajavõitmiseks, ametisikud "ei olnud kohal", vastati, et mingeid andmeid telefoniteel välja ei anta.

Ainuke, kes küsimustele otsest vastas oli peaprokurör Karl Kimmel, Venemaa-eestlane, kes keeldus kõnelemast eesti keeles ja vastas vene keeles, nähtavasti et aruandmine kõrgemale poole oleks lihtsam, sest kõneluse alguses lülitati sisse magnetofon. Stockholmiajalehe "Dageni" ja raadio ülesandel oli ühendustevõtjaks nii eesti

kui vene keelt kõnelev ajakirjanik Alex Milits.

Peaprokurör Kimmeligas arenes jutustamine järgmiselt. Ta vabandas, et ta ei ole kohtu otsusest informeeritud, kuna ta on alles reisis tagasi jõudnud Tallinna. Ta olevat aga kuulnud juhtumist. Intervjueri üles ütles, et Rootsis saadud informatsiooni järele on kolm kahealust

mõistetud kuueks, üks viieks aastaks vang, kuna viies on õigeks mõistetud.

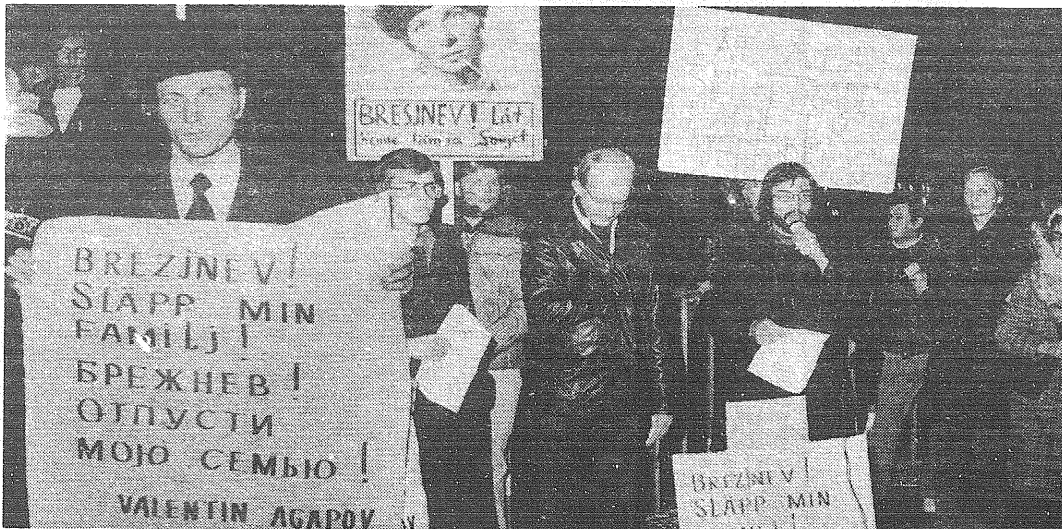
— Võibolla et see on nii. Kuid ütlesin, et olin reisis ja ei ole kuulnud kohtu otsust, vastas peaprokurör.

— Aga kust saab täpseid andmeid?

— Helistage ülemkohtusse, seal annavad nad täpseid andmeid.

— Kas võiks esitada ühe isikliku küsimuse. Meie teada on need inimesed süüdi mõistetud, kuna nad on läände saatnud mõned kirjad, milles nõutakse rahvahääletust Eesti tulevase staatuse kohta. Seega on nad ju öieti nõudnud seda, mis seisab N. Liidu ja Eesti konstitutsioonis, kus igal liiduvabariigil koguni on õigus unionist lahkuda. Kuidas saab seda lugeda roimaks? Järgik. 7

Laske välja mu perekond!

Valentin Agapov (vasakul) demonst-atsioonil, mis tema asja heaks korraldati neljapäeval Sergei väljakul. Laske lõhestatud perekonnad taas ühineda, seisib plakatitel. (Foto Lepper).

Kui eestlane Viktor Soitu Torshällas võitles oma perekonna väljapääsemise eest

Tallinnast, siis oli tema kaaslaseks teine samas situatsioonis olev idapögenik, va-

lentin Agapov-Arbogast. Kui Soitu taotlus lõpuks siiski tagajärgi andis ja ta nüüd on

oma perekonnaga õnnelikult ühinenud, siis Agapovil ei Järgik. 7

Profiks SFV:i?

Saksa Föderatiivvabariigi liiduklassi jalgpalliklubi (div. 1) MSV Duisburg on teinud 21-aastasele Jonseredi eesti noorele Rein Albole ettepaneku tulla klubi meeskonda professionaalse jalgpallurina.

Albo on senini mänginud Jonseredi div. 3 meeskonnas keskpoolkaitsjat ja ilmselt oma andekusega äratanud huvi kaugel väljaspool – tal on kutsed tulnud kolmelt Göteborgi kui ka teistelt rootsi klubidelt peale niiidse profipakkumise Saksamaalt.

Nii on Rein Albol valida mitmete võimaluste vahel ja tal on võimalik ise otsustada oma tuleviku üle jalgpallisporidis.

Kongressil arutati väliseestlaste pakilisi probleeme

— Meie rahvusgrupi töö kavandamisel pikemas perspektiivis puudub mõte, kui me ei suuda lahendada järelkasvu probleemi, konstateeris referent Ivar Paljak Eesti organisatsioonide kongressi teise suure küsimustekompleksi – rahvusliku kasvatus, noortetöö ja organisatsioonide järelkasv – juurde asudes. Käsitledes üksikasjalikult ja skeemidega illustreeritult eesti noortetöö minevikku ja olevikku, konstateeris Paljak, et järelkasvu ja säilumise küsimus otsustatakse esmaselt eesti kodudes. Ilma vanemate abita puuduvad väljapaad teistel rahvuslikel teguritel. Muutunud poliitilistes tingimustes on siiski põhjust optimismiks – kui me tegutseme. Ja nüüd on aeg tegutseda noortega.

See tegutsemine algab kodust, kus vanematel peab olema huviks juhtida oma lapsi noorteorganisatsioonides, eesti kooli, täienduskoolidesse jne. Tänu rootsi võimude uuele poliitilisele osu-

tub nüüd kergemaks korraldada noortetritusi, noortekursusi, üldrida noortereise. Kõneleja pidas vajalikuks, et noored saaksid omaalgatuslikult ja oma vastevõimkusest läheneda probleemidele ja

neid arutada näit. suvistel siimpöösionidel. Ta märkis, et järgmine Gimo rahvuslikul on kavandatud järgnevale suvele.

Referent käsitles täie aval- Järgik. 7

Riigi toetust suurendati Jagati pooleks

Eestlased ei leppinud kokku riikliku organisatsioonitoetuse jagamises, milline määrati 125.000 krooni suurus Rootsi Eestlaste Esindusele ja Eesti Komiteele. Neist esimene esitas avalduse täistoetuse saamiseks 100.000 krooni suurus, teine tegi esildise määratud toetussumma jagamiseks Eesti Komitee ja teiste organisatsioonide vahel nii, et EK saanuks 75.000, Eesti Rahvusnõukogu ja Rootsi Eestlaste Esindus kumbki 15.000 ja Eesti Rahvusfond ning Kultuuri Koondis kumbki 10.000. Invandrarverketi juhatus on nüüd jagamisküsimuse saalomoni- kult lahendanud.

Invandrarverket, arutades möödunud neljapäeva õhtul toimunud koosolekul eestlaste toetamise probleemi, lütlased olid esitanud kahe peaar- gantsiooni kokkuleppe, otsustas jääda juba varem otsustatud jagamise juurde kahe eest- laste keskorganisatsiooni, Komitee ja Esinduse vahel.

Kogusumma tõsteti 150.000 kroonile, kuna vähepeal tähe- lepanu juhiti ebaproportsioo- nile eestlaste ja lätlaste toe- tuses.

Summa poolitati, s.t. nii Eesti Komitee kui Rootsi Eestlaste Esindus saavad kumbki 75.000 krooni organi- satsioonitoetust.

EPL

Kolmapäeval, 12. nov. 1975

Kremli nägu

Lääneriigid püüdsid Genfi ja Helsingi läbirääkimistel pärast sõjaajastele piiridele "puutumatuse" andmise kimsimese oma järeleandmist kuidagi viisi motiveerida teatud "vastutatu" väljakauplemise näol, mis pidi seisnema Kremli lubaduses suurendada huumaansust ja liberaalsust ida ja lääne läbikäimises, m.h. ka perekondlikul ja individuaalsel pinnal, suuremas tolerantsis teistimõtlejate vastu jne. Pärast pikka järeleõtlemist tegeid venelased teatud järeleandmist, ilmselt eesmärgiga saavutada kiirelt lääne esindajate allkirja lõpudokumentidele. Lõplikul põhimõttel, et üks samm tagasi tasub enamast ära kui jõutakse kaks sammu edasi. N. Liit võitis riski, et talte nüüdsest peale juba etteheited inimõiguste rikkumises tehakse Helsingi-dokumendi alusel, kuigi teatavasti N. Liit on ka inimõiguste deklaratsiooni allkirjutajate hulgas UNO-s - hääbenematult. Niisil on selles osas rutin vana.

Vahe on siiski olemas ja nimelt selles, et Helsingi dokument on kõigil värskest meelele ja kõik ilmselt uskuvad, et seekord N. Liidul on oma lubadustega täiesti taga. Nüüd, mõni kuu hiljem aga tuleb raudestereid tagant jooksvalt teateid asjades, mis kuidagi viisi ei klapi Helsingi-ilmingiga. Nagu oodati võis ei suutnud Kremli alla neelata rahuaühinna määrast Sahharovi.

Tallinnas toimus protsess nende vastu, kes just julgesid inimõiguste taotleda rahvusvahelise avaliku arvamus ja UNO abiga.

Stockholmis meenutab ärahüppaja Agapovi kampania oma perekonnaga ühinemiseks, millised rasked barjäärid seivasid ees inimlikkusele N. Liidus.

Moskvas tuleb üha teateid aktsioonidest opositsioonilise kultuuriloomingu vastu.

Amnesti lääned on avastanud, et N. Liit on esimeste hulgas inimõiguste rikkumises ja selle organisatsiooni Rootsi haru tuleb meelde õmmetud Krimmi tatarlasi, kes terve rahvana küüditati Kesk-Aasiasse ja ei ole ka kolm aastakümnet peale sõja saanud luba pöörduda tagasi oma kodumaale Krimmi.

Need on vaid üksikud näited, mis sunnivad lääne avalikkust

arvamist reageerima ja seda just Helsingi-dokumendi taustal, mis sellega vähemalt kaudselt on leidnud oma ülesande.

Sõjaväeliste kokkulepetes, näit. manöövrivõtte etteatamises on aga ilmnunud dokumendi tühisus: idariigid on leidnud mõõdahilimise tee, jaotades suurmanöövrivõtte üksteisele mõnepäevase vahega jagunevaiks "vähemaiks" manöövrivõtte, milliseid ei ole vaja teatada ja kuhu ei kutsuta välisvaatlajaid. Läänesaksalased kutsusid idariigid oma manöövreid jälgima, kuid keegi ei tulnud. Põhjuseks oli, et tulek oleks loonud kohustuse ka lääne esindajaid kutsuda ida sõjaliste ettevalmistustele.

Kui kõneldi Tallinna protsessist ja selle ajal tekkinud opinioonisid, siis ei saa märkamata jätta seda mõju, mis lääne reaktioonil oli ja Nõukogude oludes "pehmed" otsused.

Välisurve aitas ühineda ka

Torshälla-eeslase Soitult oma perekonnaga, tema kaaslasele Agapovile on aga osutatud märksa raskemat vastupanu. Igal juhul on ilmnunud, et Kremli on teataval määral "hell" läänemaailma avaliku arvamise osas, seda rohkem, et sageli ühinevad nõudmistega isegi lääne vasakäärmuslased, kes ei ole läbi teinud diktatuuri ajupes ja mõtlema kipuvad oma peaga.

Kremli ja kommunismi näo seigimine väljapoole ei paista aga mõjustavat erilist senist välispoliitilist üksilmisust, mis lääned juba pikemat aega valitseb. See ilmselt ka New Yorgis UNO-komisjonis, kus rootsi minister Carl Lidbom aktualiseeris Hispaania kohutuseid (siiski mitte unustades ka poliitsembrasi, milliseid ta taunis) ja rõhutas, et fashismi vastu tuleb võidelda kõikjal kus see esineb, kuna see ei ole ühendatav inimõigustega. Ta unustas, kuigi näited on värsked, et kommunistlikes maades ka sealne ideoloogia ei ole olnud ühendatav inimõigustega ja et ka seal on olnud miljonid ohvreid nagu ohvreid on olnud palju ka fashistlikul poolel. Kuid geograafilise asendi tõttu on raske tött kõnelda ka selles suunas. Sinna minnakse viisakussviitidele, mitte protesteerima. KLA

18 Kanadast Adelaidesse E. Päevadele

TORONTO (EPL) - Aastavahtetel sõidavad 18 Kanada eestlast Austraaliasse, et oma vitta Adelaidesse lõhmuvaldest Austraalia Eestil Päevadele ja sooritada ringreis ka Aasia maadesse.

Kavatsetud suurem ühisend kuni viieks vahemaks grupiks, kuigi võimalusi on veel uusi reisirajad kassa võtta. Teiste hulgas sõidavad Austraaliasse ka helleloja Roman Toi, kes on kutsutud külalisloojajuhiks.

Viktor Voldegar Eidok, talupidaja Marengos USA-s ja õliõilane, abielulised Christal Lakes Ann Christina Van Fleetiga. Lauatas õp. Johan Teras.

ERN üldkogu koosoleku juhatusse lava taga istuvad vasakult senine esimees Tõnis Kint, Gerhard Peet, Renate Kaasik, Philipp Sell ja protokollija Tanel Moora. (EPL-foto LEPPER)

ERN üldkogu koosolek

Eesti Rahvusnõukogu pidas oma üldkogu aastakoosolekut organisatsioonide kongressile järgnenud päeval ERN oma ruumides, mida juhatasid esimees Tõnis Kint, Renate Kaasik, Gerhard Peet ja Philipp Sell - protokoll pidas Tanel Moora. Nagu juba teatatud, valiti koosolekul uueks ERN esimeheks senine abiesimees ja väliskomisjoni esimees, sotsiaaldemokraatliku rühmituse liider Johannes Mihkelson, kes sai ühe hääle rohkem kui senine esimees Tõnis Kint. Kuna uue kodukorra järele endised esimehed automaatselt kuuluvad ERN juhatusse ja presiidiumi, siis on Tõnis Kint nende organte liikmeks edaspidi. Tema esimehe periood algas 1971.

Pärast valimist toonitas uus esimees Tõnis Kint pikka punast ERN-is ja loots, et ta nüüd rohkem leiab aega oma vastutustähtsateks poliitilisteks ülesanneteks eeskilvalitsuses. Kint omakorda soovis J. Mihkelsonile edu, tulelades meelde, et muudatusega ei ole ERN enam seotud eeskilvalitsuse juhtimisega.

Juhatusse järgmiseks kaheks aastaks valiti peale ex officio liikme Tõnis Kinti gruppide esindajad järgmiselt:

Eesti Põllumeeste Kogud Rootsis: Karl Erenurm, Johannes Veski, August Ots. Eesti Demokraatlik Unioon: Aksel Mark, Enno Penno, Ervin Jüri Nõmmera. E. Sotsialistliku Partei Välismaa Kõondis: Bernhard Mäelo, Ernst Peterson, Eva Puura. E. Liberaal-Demokraatlik Kõondis: Endel Krepp, Kaljo Käär, Juhan Mägi. Vabariiklik Ühing: Rudolf Jalakas, Renate Kaasik, Karl Ristkülv. E. Vabadusmeelsete Föderalistid: Peeter Tõnis, Imant Rebane, Hans Lebert. Liberaalne Erakond: Jaak Maandi, Jaan Männik, Alur Rehans. ERN Noortesektsioon: Jaan Ruusa, Tanel Moora. Piirkondlike esindajate poolt: Gerhard Peet (Göteborg), Karl Spirka (Borås), Ph. Sell (Eskilstuna), Aleksander Sagim (Malmö). Üldkogu liikmete poolt: Gustav Ränk, Martin Juhkam, Aleksander Kompus, Gerhard Kõrb, Arvo Mägi, Enn Nõu, Eduard Karna, Harri Kiisk, Ago Pärtel, William Muld, Jaak Kiviloog, Valter Tauli, Juhan Raud, Andres Muld, Indrek Martinson, Toomas Jürilo. ERN Esinduste esimehed: August Koern (Kopenhaagen), Juhan Käis (Toronto), Edgar Heinsoo (Montreal), Elmar Sanden (Ingismäe), Vahur Linuste (Pariis).

ERN Revisjonikomisjoni valiti: Aleksander Martinson, Kaarel Vahtras, Tiido Uutma, Arved Ruusa.

Aastakoosoleku avajaks oli senine esimees Tõnis Kint. Välispoliitilise ettekanne rahvusvahelisest olukorrast esitas Evald Uustalu, ja tegevusaruande Arvo Horn. Määrusaruande kinnitati tasakaus 72.003, kuna uus eelarve ulatub 72.000 kroonini.

Ajaloolase E. Uustalu, kes Organisatsioonide Kongressile oli esitanud pika ja põhjaliku analüüsi tänapäeva rahvusvahelisest olukorrast ja meele välisest taktikast, keskities ERN forumil aktualiseeritud küsimusi seoses N. Liidu poliitikaga. Sissejuhatavalt püüdnud esitleda Euroopa julgeolekukonverentsi kokkulepet, arvas ta et Helsingi deklaratsioonist on meil vaevalt midagi head loota. Vaatamata sellele, soovitas ta kokkuleppe fikseeritud põhimõtteid inimõiguste ja vabaduste kaitses

maksimaalselt ära kasutada meelepooleste mõjude ehitamiseks ja aktsioonide toostamiseks. Oma ettekanne peatus ta aga pikemaalt Viini ja SALT relvastuse piiramise läbirääkimistel, N. Liidu õlmõõgi ja viljatu küsimustel, käsitledes ka võimalusi N. Liidu välispoliitilise suuna muutuseks ja arengusundi pikemas perspektiivis.

N. Liidu välispoliitika suunamist soovivad välismaa vaatlejad mõjuka vene toetajate Zardovi kirjutusega Pravas peale Helsingi deklaratsiooni allakirjutamist, kus ta väidab, et ainuõige tee sotsialistlike kulgeb proletariadi diktatuuri ja hegemoonia kaudu, mitte häälletuskastide kaudu parlamendivalimistele. Kui sellised seisukohad kujunevad N. Liidu ametlikuks välispoliitikaks tähendab see loomultisest senisest pingehädamise poliitikast, kus N. Liit seni on väga suuri eeliseid saavutanud. On arvatud, et peale Helsingi deklaratsiooni allakirjutamist venelased ei ole enam koostööpoliitikat niivõrd huvitatud. Teleske võimalikuks seletuseks peetakse, et see on vastukõrgiks hilinale, kes ju N. Liitu sõidustab revisjonismis ja revolutsioonilise taktika reetmises. Sellised seisukohad ja event. ümberhindamised aga suurendavad igal juhul Moskvas raskusi nende kommunistlike parteidega lääned, kes soovivad võimule pääsemist demokraatlike menetlustega.

N. Liit on juba praegu muutunud Euroopa kõige reaktioonäärsema rezhimiks, mis talle pikema perspektiivis võib saada saatustlikuks. Varem või hiljem konsoolideerub praegu "kääriv" läänemaailm ja kõik mida meie ajaloost teame osutab sellele, et vaba arengu teel saavutatud ning konsensusse tuginev kord on efektiivsem range kontrolli all hoidud iganevust korra. Ja kuna selline rahvusvaheline olukord varem või hiljem kahtlemata saabub, ei ole ka eesti rahval põhjust lootusetult tuleviku vaadata.

ERN 1974-75. a. tegevusleavales, kus aruandjaks oli väliskomisjoni esimees Joh. Mihkelson, konstateeritakse sissejuhatuses, et mõõdund nelja aasta kestel N. Liidu poolt konsekventselt arendatud koostööpoliitika - detente - on N. Liidu huvidel olnud õlimat kasulik ja edukas. Seda suuremad on olnud tagasilöögid läänlele, lükestatute ja ka meele taotlustele. Julgeolekukonverentsi aktsioonid vildi ERN ja Balti Komitee poolt siiski lõpete 1975. a. keskpaiga. Helsingi lõppkonverentsil jälgisid pressikaarte omavad esindajad, kes töid kassa täieliku dokumentatsiooni. ERN ja Balti Komitee julgeolekukonverentsi materjalid tolmikud sisaldavad ca 9.000 lk. dokumentatsiooni ja aktsiooni ku-

lud ületasid Kr. 80.000. Tegevusaruanne käsitleb üksikasjalikult veel ka tegevust Euroopas, Skandinaavias, kontakte USA-ga, Kanadaga ja rahvusvaheliste organisatsioonidega. Seoses Balti Instituudi III konverentsiga 1975. a. juunis oli võimalik Stockholmis pidada ka erinõupidamist rea rahvusvaheliselt tuntud balti küsimustega tegelevate isikutega, uurijatega ja ka USA, Kanada ja teiste maade balti organisatsioonide juhtivate tegelastega. Ka koalitsioonirühmad on jätkanud oma väliskontakte.

Aruandja vaatles ka meele kesksete organisatsioonide tegevuse jätkamise võimalusi ja rõhutas, et mingit suurt ja murrangulist generatsioonide vahetust ei ole aset leidnud. Organisatsioonid peavad jätkama oma tegevust vananenud koosseisudega ja olukord on siin täpselt sama Austraalias, Kanadas, USA-s kui ka Rootsis. Üksikute noorte alla-siniste juurdetule ei muuda seda üldpilti kuigi palju.

Sihitajad 1976. a. tegevuseks. Aruandjaks oli siin ERN abiesimees Aksel Mark. Tegevuskava välispoliitiline osa rõhutab eriti vajadust Rootsis ja Skandinaavias välja arendada aktsioonigrupid kontaktipidamiseks ülderoopallike algatusega ja organisatsioonidega, kes võitlevad rahvaste enesemääratamisõiguse ja inimõiguste eest. Nõukogude samistad dokumentatsiooni täiendatakse Balti riikides avaldatud vastupanuliikumise materjalide uatustikuma levitamisega mitmetes keeltes. ERN ja selle koalitsioonirühmad taotlevad samuti vähemuste määratava riikliku toetuse ohusist suurendamist tulevikus ja selle õiglasemat jaotamist rahvusgruppide vahel. ERN selisukoht on, et toetuste määramisel arvestatakse organisatsioonide seniste töötulemustega ja tegelike vajadustega, kusjuures ka ühiskondlike ja poliitilise küsimustega tegelevad organisatsioonid on õigustatud saama toetust.

ERN püüab oma esindajatega osa võtta ka ESTO-76 kokkulehtuse ja üritustest. ERN osavõtt Rahvuskongressist olnest sellest, mil määral sellel foorumil on võimalik vaba diskussioon, eriti ka paralleelseskohtade esitamine rahvuslike ja välisestevusega seotud küsimustes.

Aastakoosolek võitis vastu tiugeva protestiresolutsiooni kodumaal kohtu alla antud vile eest vabadusvõitleja vabastamiseks, kus on vaja kogu eestlaskonna aktsiooni rootsi ja maailma arvamise mõjutamiseks nende abistamiseks. Renate Kaasik lõpetas üldkogu koosoleku konstaterides selle asjalislikust ja sisukust.

EESTI PÄEVALEHT

Estonische Dagbladet
Peatoimetaja Juhan Koka
Vastutav väljaandja
(ansv. utg.)
Arvi Moor

Toimetus ja tallitus:
EESTI MAJAS Stockholmis:
Wallingatan 32, 1 tr.
Postiaadress: Box 567
101 29 Stockholm I
Telefon 21 84 46

Toimetaja Eskilstuna Jüri Aus
Aadr. Eesti Päevaleht, Box 120,
631 02 Eskilstuna, tel. 016/14 77 72
Tellimispõstgiri nr. 15 67 70-0
Kuhutusarvete postgiri 60 59 00-0
Eesti Päevaleht Förlags AB,
Stockholm

Tellimishinnad:
Aasta (4 kuud) kr. 187,-
Termin (4 kuud) kr. 68,-
Kuu kr. 18,-

Väljaandja EESTI PÄEVALEHT
FÖRLAGS AB
Trükkija: Eskilstuna-Kurirrens
Tryckeri AB Eskilstuna 1975

Mida käsitleb praegune lavakirjandus Eestis?

Paguhuses tuntakse kodumaiseid lavakirjandusest peamiselt neid, mis kuuluvad 60-ndate aastate teisel poolel esinenud abstraktsete-absurdsete elementidega "lainesse" ja mille kirjutasid oled varem teistel kirjandusalaadel silmapaistnud nooremad kirjanikud. Neid näidandeid on vaid pool teinud ja need moodustavad ilmselt murdosa kodumaise näitekirjandusest. Ka näib too "avantgardistlik" periood möödas olevat, kas autorite ärapühkumise või vilkiste tingimuste tõttu.

Sellesse gruppi kuuluvad A. Alilaarsa "Nimetu saar" (1968), A. Kaalepi "Hidamast ja Aadamast" (1967), E. Vetemaa "Iluminatsoonid" (1969) — osalt ka sama autori "Püha Susanna ehk meistrite kool" (1974), M. Undi "Phaeton ehk pikene poeg" (1969) ja P. E. Rummo "Tuhkatriinunägu" (1969). Teatud määril võiks sinna lugeda ka viljakas näitekirjaniku Ardi Lilivase näidendid "Monolisk" (1969).

Eelmiste kõrval on ilmunud raamat "Valik näidandeid" (1973), mis sisaldab eessõna järgi "eesti dramaturgia koonportree 1971. aastal", sisaldades kuus näidendi eri autoritelt. Lisatud bibliograafiat selgub, et need autorid on kokku kirjutanud ligi 30 näidendit, selle peale veel filmikäsikirja ja ohtlalt kuuldemängu. Seda ühe aasta toodangut vaadeleides saab kodumaise näidandikirjandusest hoopis realistlikuma, argipäevase — ja hallima pildi.

Näidendid on järgmised: Ardi Lilivase "Infarkt" — mingis käitumise suures direktor äkki infarkti. Südamust uurma saadatud kriminalist teeb kindlaks, et infarkt on arvatavasti direktorile saadatud anonüümkirja tulemus — ja ta teeb kindlaks ka kirja autori.

Kulno Süvalepa "Soolaleivapi-

du" riivab kohati jandi, kohati melodramaatilise "ideetüki" stiilis asja valminud suurimaja elanikkonna probleemide ja suhteid. Raimond Kaugveri "Rong väljub hommikult" kujutab raudteetähe, kas inimesed oma tähtmatutele unistustele (asjatult) lahendust otsivad.

Osvald Toominga "Külvikuu" esitab "elupile" ühe kolhoosilaskonna elust, puudutades muuhulgas nii meenusestlaste mütolooget kui keskonna rikkumist. Jüri Tuuliku "Null kahets" riiab valusa trooniga ametliku reportaaži ja tegelikkuse vahel haigutava kuristiku probleemi.

Ott Kooli "Lilled professorile" kujutab haiglat aastal 1955. Inimeste kujutamises ja dialoogi nüanssides on teistest vähemalt klass paremad Ardi Lilives ja Raimond Kaugver.

Hakkamata uurima ja hindama näidendite lavakõlblikkust ja muid kunstilisi omadusi, võiks küsida, mida peegeldavad need lavateosed argielust ja mentaliteedist.

Eessõnas on öeldud: "Ka püüab kogumik mõnevõrra kummutada levitud väidet, nagu puuduks eesti nüüdsees dramaturgia hoopiski konflikt". Konfliktid on muidugi olemas, ka probleemid. Võiks öelda, et probleemid — mis on enamikus seotud mingite asutustega — kipuvad varjutama inimesi, inimlikke konflikte. Armastus on muidugi olemas, aga seda esitatakse ühe kühmud vilisil ja vägagi "moraalselt".

Ja argielu peegeldused? Joomist on palju (tunduvalt rohkem kui anglo-saksl TV-sarjades), ligimese argielu (eriti armastuslikud "Ülealashüppamised") ei puutu ligimistele ette mitte üksnes tühjajutu ahena, vaid selle kohta tuleb võtta ka "kollektiivne seksukoht" — olukord lähene eraelu pilramisele ka selles sektoris. Omavaheline läbikäimine käitises on väga ametlik.

Kui direktor nooremast naisametnikku sinatab, siis tähendab see kohe "vahekorda". Noorsugu

on tihti häbematu ja "hukas". Mitmesugustest igapäevastest tarbeasjadest on puudus. Kaupu saab teatud isikute kaudu "kombeerimise" teel. Keskkonna rikumine on tõsine probleem, millele ametlikult poolt liiga vähe tähelepanu pühendatakse. Et olla "sozialistlik" ühiskond, selleks räägivad näidendite tegelased liiga palju rahast.

Kõik nähtused, mille olemasolu on meile ka tegelikus kodumaises elus teada.

Kaks erimotivi vääriavad puudumist:

Kolhoosi esimese noomis oma "alamaid" järgmiste sõnadega: "Al-al-al, seltsimehed kolhoosnikud, kuhu te küll oma sädemetustuse kaotaste? Ise põldest taluperanastest. Kui te niivisi tööd ja konte murraksite, nagu vanasti oma krundi peal, poleks me oma postisoonil alla libisenud."

Kommentaarid on ülearused... Põhurlidast leitakse äkki viljakott, mille keegi sinna on peitnud, et hiljem järele tuua. Üldine nõutus ja piinlikkus... Staen meenutab tuntu reepisoodi Eduardi Viide "Mantra sõjast", kus teolised näija sunnil peidavad viljakotikeal. Ring on niisil täis saanud, põllutöötegi ja on jälle sunnitud vilja varastama — kas mõisahärra või kolhoosi tagant...

Näidendid jätvad kokkuvõttes kõleda mulje argielust, kus inimlikud suhted on tagaplaanile jäänud. Poliitikat kui niisugust näidendites peaaegu ei esine. Poliitilisi fraase kasutatakse ainult sõnakõlbusena, omaaegse stalinistlik agressiivsuse on kadunud. Aga asemele ei ole tulnud midagi.

Ar-gi

Eestis suri Therese Pallas, n-na Stein.

Lynbrookis New Yorgi osariigis suri 28. septembril Salme Lampson, sünd. 18. juunil 1909 Viljandimaal.

Tallinnas suri 18. augustil Osvald Saadre.

16. saj. Tartu kool õpetas eesti keelt

TORONTO (EPL) — Toronto, Tartu College ruumes, toimus tänavuse Raamatusaasta sügishooaja avatüritus 23. oktoobril. Raamatusaasta Kanada Komitee, Toronto Eesti Seltsi ja Tartu Instituudi poolt on ühiselt kavandatud loengud eesti raamatute temal, mis toimumiskord kuu.

Avalengu pidas preester Vello Salo, kes asus hiljuti Torontosse elama. Kodumaa kaotlikkuse aja kirikulaulu vürdes on tema tähelepanu juba pikemat aega kaitnud Tartu Kollegiumi ajalugu, mille asutasid jesuiidid a. 1623. Vello Salo on sellel temal avaldanud rea artikleid, millede sisu ta nüüd ühes loengus kokku võttis.

Kõneleja algas eesti rahva üldlokorra kirjeldamisega 16. sajandi lõpul. Oli küll ilmunud üksikuid trükitud maaekesed, kuid lugedaoskajate arv oli minimaalne ja kavadikindalt ei töötanud eesti keele alal keegi. Pilt muutus otsustavalt jessuite — saabusinaga: Tartus tekkis äkki kool, kus õpiti ja õpetati eesti keelt ning tehti plane eestikeelse raamatute arendamiseks ja levitamiseks.

Need ei olnud ainult plaanid: juba a. 1625 ilmus eestikeelne kahtlemis-lauluramat, mis koilis ja kirikus tarvitusele tuli. Selle lauluosa oli eeskujuks hilisematele luterlikele lauluramatutele, jesuitide ortograafia, mis oli märksa sobivam eestikeele kui Tallinna pool propaganditav saksa õigekirjutusele toetuv kirjaviis, oli nüüdse kirjaviiis eelkäijad.

Näib, et ettevõtte hingeks oli itaalisest pastör Antonio Posse-

vino, kes viis eesti- ja lätikeelseid katekismused korraga trüki. Eestikeelsest pole kahjuks senini ühtki eksemplari leitud, küll aga lätikeelsest. Kuna Vello Helk on publitseerinud tema leitud trüklarved, on võimalik ka Tartus tehtud raamatut õige täpselt rekonstrueerida. Seda pole tähele pannud meie kõige pretensioonikam kirjanduslugu, Tallinnas ilmutv "Eesti kirjanduse ajalugu". Selles ei püüta mitte ainult kiriklikku kirjandusse halvastavalt suhtuda, vaid esineb ka vale-informatsiooni.

Kõneleja teatas, et meie hilisemajala eriteadlasel Vello Helgil on hiljuti valminud täielik Tartu Kollegiumi ajalugu, mis trükitakse saksa keeles. Kuid sama autor on lubanud avaldada lühema ülevaate ka eestikeelse tasuramatuna.

Kui ligi neli sada aastat tagasi hakati Tartu Kollegiumis eestikeelse raamatute levitamist arutama, siis võis Tartu College kõneleja, kes on kirjastus "Maarjamaa", omanik, esitada oma raamatusaastaprogrammi. Ta tutvustas publikule Aarand Rootsi parajasti Rootsis saabunud raamatut "Jumalaga, Kara ja Brurum", mis räägib eesti asunduse ajalooist Türgis. Veel enne Raamatusaasta lõppu kavatses Vello Salo välja anda esimese ande Eesti kohanime nimestikust (Saare, Pärnu, Viljandimaa), mille käskkirja kontrollimiseks palus juuresolijate abil, edasi Välis-eesti perioodika bibliograafia aastatest 1944–1975 ning lõpuks väikeses Eesti ajaloo atlaas, mille järgi on juba kaua puudust tulnud.

Kui juttu on pinevusevähendamise poliitikast:

— Mäng iseenesest on sõbralik ja äraütlemata põnev, kuid mis saab siis, kui mõni härradest kogemata ajatab obaduse vastu sarvi?

Asta Willmann Lundi, Stockholmi, Uppsalasse

Näitlejatar-kirjanik Asta Willmann

Tänu sellele, et Asta Willmanni kodutee PEN-klubi konverentsil Lõuna külge kaudu Rootsi, avaneb eesti teatriõpradel Lundis, Stockholmis ja Uppsalas võimalus oia saada ta ühenaluse-teatris esitatavast "Naerupälgel pajatades".

Tõsi — Asta Willmanni huvialad ja harrastused, ta mitmepalgelisus eesti kultuurile ei vaja ju mingeid pikemalet kommentaare, piisab vaid pögnast pilgust: Asta Willmann-Linnolt — kirjanik, näitleja, näitejuht.

Õppis peale Kommertsgümnaasiumi lõpetamist Tallinna Draamateatri stipendiaadina kolm aastat Paul Sepa teatrikoolis. Ta omandas B.A. kraadi ajaloo ja poliitilise teaduse alal Brit Columbia ülikoolis, Vancouveris ja M.F.A. kraadi 1963 Yale ülikoolis kaunite kunstide alal, keskendudes näidendite kirjutamisele.

Ta kraadiõks oli "The Riddle of the Gods" (Jumalate mõistatus), — eestikeelne esiklavastus Eesti Rahvusteatri, Torontos, 1964.

Peale esiloominguna ilmunud noorsoonäidendi "Enna jutustus" (Tallinn, 1968) on Asta Willmann avaldanud luuletuskogu "Inuistik" (Stockholm, 1969), novellikogu "Lumm" (Toronto, 1969), väikekõnelise romaani "Peotäis tuhka,

teine mulla" (Lund, 1961–1968), mis väärstati Henrik Visnapuu nimelise auhinaga, ja romaannäidendi "Hundisõidul" (Lund, 1975).

Asta Willmann esines esmakordselt juba üheksa aastatena Tallinna Ringhäälingus, oli kutseks näitlejaks Tallinna Draamateatris ja näitlejaks-näitejuhiks Pärnu Endias. Rootsis olles sai ta mahti õpingute kõrval kaasa lüüa pagulasteatris nii näitlejana kui ka kostüümikavandajana! Ta on olnud 8 aasta kestel Hartfordi Konservatooriumi draamaosakonna juhataja ja õppejuht. Hartfordis on ta lavastanud rea rahvusvaheliselt tuntud lavateoseid.

"Naerupälgel pajatades" on ta omakoostatud põimik proosas ja luules. Põimikuisse on pununud eesti kirjanduses leiduvat humoori, läbiseid vanadelt ja uuteil sõnameistritelt.

Etendusd toimuvad: Lundis teisipäeval, 25. nov. kell 19.00 Pettersgärdenis, Stockholmis laupäeval, 29. nov. kell 17.00 ABF Sanderi saalis, Sveavägen 41 ja Uppsalas pühapäeval, 30. nov. kell 14.30 Brantingsgärdenis. Pääsmed Stockholmist etenduseks eelmüügil Eesti Kultuuri Koores, tel. 11 51 16.

Kalastaja uppuss USA-s

NEW YORK (VES) — Väljasõidul mootorpaadiga merele kala-püügil juhust traagiline õnnetus mõõdund pühapäeval, 28. okt. Arnold Leopold Munnisega. Ta hilise paadist merre momendil, mil laine selle oli kallutanud küljele. Enne kui kaasmaalastel kalasportlased suutis teda abistada, vajas ta laimeks.

Kuigi Arnold Leopold Munnis oli olnud enne asunust USA-see mereees ja pärnes Saaremaal, ei olnud ta ujuja, mis võis põhjustada, kui ei olnud ootamatut tervisehäiret merrekukkumisest, tema uppumise.

Kuigi kohe alustati otsimist ei olnud teda teisipäevani leitud. On karta, et voolud ta kandsid kaugele emale.

Tänavune jõulumark

Neil päevil ilmuvad müügil tänavused jõulu- ja uusaastamärgid, milledega nagu tavallisel kaunistatakse kirju ja pühadekaarte.

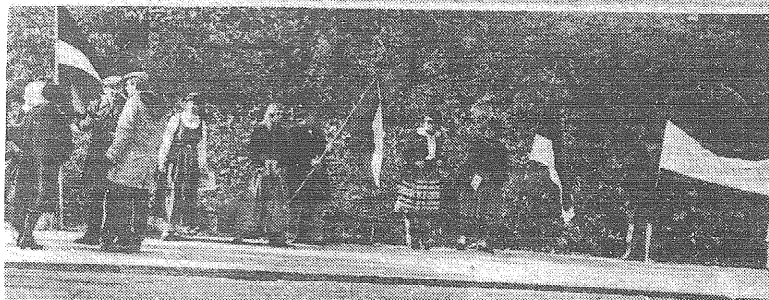
Väljandagen on Svenska Nationalföreningen mot Hjärt och Lungsjukdomar, s.t. rahvuslik ühing, mis võitleb südame- ja kopsuhaiguste vastu.

Ühning rigitoetust ei saa ja kasa südame-, vereoonetuse ja kopsuhaigused on tänapäeval kopsuhaiud üha pakilisemaks probleemiks, siis on jõulumärkide müügist laekunud summad heaks toetuseks teaduslilale uurimistööle.

Tänavuse jõulumärgi on kavandanud Lennart Helje, Två Teknikare, Växjö. Kunstnik on edasi andnud 25 tüüpilist rootsi taluhoonet eri maakondadest — ka see on kahtlane tänavusel ehitusekatses aastal.

Margipognas on nagu tavallisel 60 markil, kusjuures terve poogen maksab 5. — Tükivisi ostes on hinnaks 10 ööri.

Marke müüakse ajavahemikul 11. nov. kuni 15. jaanuar kildides postkontorites, kuid neid on olemas ka paljudes baka- ja paberikauplustes ja kir-aites. (EPL/JA).

Malmö on viimasel ajal olnud aktiivsus ikestatud rahvaste õiguste esitamisel elav. Nü toimus punktideemonstratsioon 18. oktoobril Stortorgetti, kus inimõiguste aktsioonigrupp püüdnud tutvustada olukorda raudkardina hõlma sattunud rahvastega: rahvarühmide ja rahvuslippudega rahvaste esindajad olid aheldatud maha asetatud hülgusuure kaardi külge, mis kujutas vastavaid ikestatud riike. Vasakult päripäi on eestlane.

Alumisel pildil demonstrandid Malmö raamatukogu ees Nõukogude kultuuripeade puhul nõudmas vangide vabastamist. Paremal äärel on eestlased ja Amnesty oma plakatiga (EPL-fotod Toomas Asu).

Mis juhtub Hispaanias?

WASHINGTON (YES) - Washingtonis jälgitakse praegu erilise huviga Hispaania sündmuste arengut. Välisministri komisjonid, Kongressi vastavad komiteed ja Valge Maja eriteadlased püüavad pingeliselt leida vastust küsimusele, mis juhtub Hispaanias pärast Franco surma. Kas järgnevat Portugalit sündmused segadustega ja rahutustega või suudab uus valitseja hispaanlaste kuningana säilitada korda? Teadmata ületi on veel, kuidas rahvas üldse suhtub kuningriigi taastamise. Ning missugune võib olla sõjaväe holak?

USA omab Hispaanias kolm baasi, peale selle merebaasi Rotas ning kaks lennubaasi, ühe Saragosas, teise otse Madridi külje all. Kui Hispaanias puhkevad segadused ja Moskva suudab seal oma agentidega võimu üle võtta, võib pida USA miljardeid maksmat kinnud baase sama hästi kui kadunuks.

Kindral Franco on olnud hispaanlaste diktaator 36 aastat ja ta on muutunud suurele osale hispaanlastele juba nagu võimu sümboliks. Et Franco pidas verist kodusõda koos natsi-sakslaste ja itaalia fashistidega, seda pole talle tänaseni andeks andnud. Sama suur šokk on nüüd et Franco otsuse kohaselt Hispaania peab pärast tema surma muutuma kuningriigiks. See oleval ajalooratta tagasikeeramine.

Hispaania oli kuningrik kuni 1931 mil Alfonso XIII sündmusel tõstis juba Hispaania asu-nud kuningas andis oma trooni õiguse 1941 oma pojale Don Juanile üle. Kindral Franco ei tunnustanud seda õigust, kuna Don Juanil polnud ühtegi liberaalseks ja nõrgaileloomuliseks. Franco lemmikuks sai hoopis Don Juan poeg Juan Carlos, kes praegu on 37 aastat vana.

Juan Carlos sündis Roomas ja oli 10-aastane, kui ta esmakordselt tõstis juba Hispaania pinnale. Franco kohtus noorukiga ja soovis teda kasvatada "hea hispaanlasena". Nooruk saigi Franco soovil kohaselt hea üldhariduse ning peale selle mitmekülgse sõjalise hariduse.

Kuigi Franco uut troonipärijat soovis, ei tahtnud ta anda võimu sellele enne oma surma üle. Kord haigena ta juba nõustus seda teema, kuid võitis siis tervenemuna otsuse jälle tagasi.

Kuningriigi taastamine näib olevat ajaküsimus, kuigi Hispaania valitsevad ringkonnad teavad, et takistusi teha. Mõnedel teadatel on Moskvil juba "võrgutite viisi" valmis kuningriigi ja üldse parempoolse valitsuse vastaseid loosungeid.

Uut valitsejat kuningakrooniga ootab Hispaanias igatahes koormatüü muresid. Kõigepealt ker-kivad esile majanduslikud probleemid. Inflatsioon on Hispaanias tõusnud 16 protsendile ning töötä-töölis on praegu 800.000 ümber. Sotsiaalne hooldamine on küll olnud enamvähem rahuldav (vana-dispensation, odavad riiklike sum-madega ehitatud korterid jne.), kuid see ei ole suutnud arvestada hinda-de tõusu ja tööpuudust.

Suureks probleemiks on liberaalide rühmitused, missugused si-gineb üha rohkem eriti linnadesse ja kes näivad olevat üle võtnud loosungid Portugalil anarhistidele-kommunistidele. Sellega koos on murelaseks baskide probleem, kes näivad ihaldavat autonoomiat, kui mitte täielikku iseseisvust.

Välispoliitika on probleemiks Hispaania Sahaara, mida Maroko loeb oma poliitise territooriumiks ja tahab nüüd üle võtta. Kui Franco oli veel terve, oli ta ühtlased pea-minister Ariasle, kes talle selle probleemi ette kandis: "Ära mu-retse, ma tean, kuidas seda kor-raldada." Siis aga Franco haige-stus ja nüüd näib see korraldamine langevat järgijale.

Tulevane kuningas on ühtlased, et ta ei taha olla otse Hispaania va-litseja, vaid rohkem "erapooletu nõunik valitsusele. Ta on optimist-lik, et kuningas autoriteediga ta suudab rahva kõik kihid ja kõik po-litilised voolud Hispaania hüvan-guks koos hoida. Tema sooviks on luua Hispaanias täiesti uus moodne demokraatia.

Kuninga-kandidaadid olid väli-sajakirjanikud küsinud, kas tema demokraatias võivad eksisteerida ka kommunistid. Juan Carlos oli vastanud, et demokraatia ei saa kollaboreerida kommunistidega ega anarhistidega, kuna nende eesmärgiks on demokraatia hävi-tamine.

Ta oli ühtlased, et vähemuse ter-rorit tuleb pidurdata, see pole dik-tatuur ega "poliisiriigi" taktika, vaid vabaduse kaltsimine. Ei saa vabadust demokraatiat, kui vabadus on piiramatult. Igal vaba-dusel on piirid või see pole üldse vabadus.

Nipalju praegu tulevase ku-ninga vaadetest. Kuivõrd ta neid praktiliselt suudab ellu viia, seda on huvitav ära oodata.

VOX

Pärnus suri 19. septembril Au-gust Saare, sünd. 1909 Kinnus.

Torontos suri 12. oktoobril Au-gust Mäe, sünd. 12. veebr. 1902.

Kanadas suri 6. oktoobril Alide Leurik, sünd. 25. märtsil 1950.

Aktiivne KKRK-Selts oli koos Göteborgis

Kaberneeme, Kolpse ja Rammu Kodukoha Seltsi järjekordne koosviibimine koos aastapeakoosolekuga toimus Göteborgi Eesti Majas Koosviibimise võitis osa suurehulgaliselt kodukoha inimesi. Mõnuses rannajuttudest pipar-datud meeleolus meenusid koduran-dandis ja praeguses oludes.

Kodukoha kokkutuleku peaes-märgiks oli aastapeakoosoleku korraldamine. KKRK-Seltsi tege-vusaruande esitas E. Liljest, mil-lest selgus, et kodukoha selts oli mõõdund aastal korraldanud suurema kodukoha kokkutuleku Göteborgi Munkebäcki koosoleku-saalis, kus peokõnelejana esines Ahti Pae ja ajaviljelises osas Ar-nold Aksberg.

1969 andis KKRK-Selts välja hu-vitava kodukoharaamatu "Kodu-külast võõrsile". Selle ajaloolise raamatuga on püütud säilitada ja jäädvustada Kaberneeme, Kolpse ja Rammu kalurikülade ajaloolist arengut, põgenemist ja algaastaid võõrsil. Aruandest selgus, et ra-matu müök on toimunud tänapäe-vani, kuid nüüd ainult mõni raamat aastast.

KKRK-Seltsi rahalis aruande esitas E. Aasa. Aruandest nähtus, et seltsi rahaline seis on tõusnud iga aastaga. Võib, mis kodukoha-raamatu väljaandmisega tekkis, on tasutud. Selts oma tegevuseks ei ole saanud toetusi väljaspoolt.

KKRK-Seltsi tegevuskava, mida E. Liljest esitas, nägi ette suu-rema kodukoha kokkutuleku kor-raldamist 1976 augustis ja väik-semate koosviibimiste korralda-mist talveperioodil.

Liljest rõhutas eriti vajadust koguda kodukohast pärtolevald ajaloolisi dokumente ja üles kirju-tada kodukoha sündmusi ning aja-loolist väärtust omavald andmed ja need saata E. Artile, kes tegut-seb kodukülade ajalooliste andme-te kogumiseks. Esitatud tegevus-kavast selgus, et KKRK-Seltsil on kavatsus tulevikus veel välja anda ühte kodukoharaamatut.

Kaberneeme, Kolpse ja Rammu

Kodukoha Selts oma liikmete ar-vult on küllaltki suur. Seltsi liik-meskonda kuulub üle saja liikme ja on arvatavasti üks suuremaid organiseeritud kodukoha seitse võõrsil.

Valimised toimusid üksmeelselt ja uude KKRK-Seltsi juhatusse va-liti: Evald Liljest, Eralt Art, Ed-vard Aasa, Matti Kariäär, Matt Vilbaste, Edgar Liljest ja Marta Läns. Juhatusliikmete asemikku-deks: Gunnar Liljest ja Alfred Oles. Revisjonikomisjoni valiti: Al-fred Finberg, Heinard Kaljusaar ja Oswald Vilbaste. Asemikkudeks: Bernhard Liljest ja Leander Laiger.

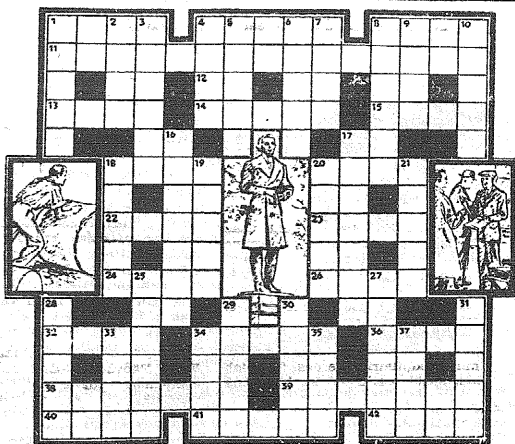
Aastakoosolekule järgnes ühine koosviibimine kohvilaas, mille eest hoolitsesid KKRK-Seltsi hool-sad perenaised.

Tert

Kui venelased pahandasid...

PEKING - Pekings Jugoslaa-via presidendi Bjedeti auks kor-raldatud banketi sammusid pro-tekstiks välja N. Lidi, Bulgaria, Ungari Tshobhoslovakkia, Poola, Ida-Saksamaa ja Mongoolia saadikud kui peaministri asetäitja Teng Hsiao-ping oma kõnes mai-nis, et "tänapäeval on kõige suu-remaks rahu ohustajaks üks suur-võim, kes propageerib rahu".

Kuna sellega oli selgeõnaliselt N. Lidule vihjatud, siis pidas nõu-kogude saadik koos oma satelliit-riikide saadikutega õigeks banke-tit protestiks lahkuda. Mõned dip-lomaatilised vaatlejad on imesta-nud N. Lidi saadiku käitumise üle, kuna Hiina riigimehed - on oma banketididel mitmel puhul venelaste juuresoleku N. Liitu kritiseerinud ja vene diplomaadid on rahulik-banketidil edasi istunud.

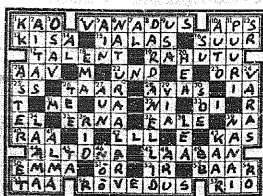

Ristsõna 29

Paremale: 1 endas 4 sõjaväe osa 8 mõistuses 11 asundus Võrumaal 13 tšistikitehas Rootsis 14 pilma-toode (1 on j) 15 Eesti peapiskop 17 tele 18 plink 20 koduloom 22 atand 23 saar Tallinnas vetes 24 teatud tšörlitad 26 religiooni 32 doktor 34 end. Venemaa valitseja 30 hea kaasvaga 38 kärmelt 39 nuanes 40 tuhv 41 metall 42 veinilinn Itaalias.

Alla: 1 munakuju 2 sama, mis 40 paremale 3 klaas ehtsade te-gemiseks 4 suur veekogu 5 pidulik kokkutulek 6 eesoleva 7 aam 8 on vihmara taevast 9 esile 10 kanal Soomes 16 Ameerika ajakirjanik kes leidis omal ajal dr. Livingstone 17 minnakees koolist saama 18 metsloom 19 langeb reeglilt välja 20 peakate 21 valbuma (jääma) 25

Lahendus 28:

Tugevam kultuuriline side Kohanemine aja nõuetele

Algu 1. leheküljel

Kultuuri osas olid huvitavad Enkel Kõksi vaatlused, mis tuginevad tema viimaste aastate korvadele reisele Rootsi, Kanada ja USA vahel. See on annud võimulaadseid vaatlusi. Nii näitaks iseloomustab ta vahel:

On ühe linne, et eestlased on mõeldud kolmekümne aasta jooksul omaks võtnud asukohamaa tavasid ja kombeid. Rootsis näitaks "fack-för-senat" kombe, Ameerikas "bridal-showeri" kombe, cocktailide ja baaristumise kultuuri, aga ka komba, et kirikupetaja peale pühapäevast teenistust ukse juures kirikulisel käitleb ja köstleb. Erinevused hakkavad silma ka seitskondlikus käitumismustris: Ameerika eesti seitskonnas tehakse nalja, naerdakse välju häälega ja osutatakse igal välju, et on lõbus. Rootsi eesti seitskonnas harrastatakse veel ühislaulmist, Kanada eestlaste hulgas viibides võib kogeda valelusi ja mõttevahetust kultuuriliste ja intellektuaalsete probleemide üle.

EPLAVARIM

Erilisel hetkel on kujunenud ka eestikeelseid ajalehti peegelades eestlaste gruppide rahvuspoliitilist hoiakut, osalt aga kohaliku mentaliteeti ja ajakirjanduslikke harjumusi. Nii harastavad Kanada eestikeelseid ajalehti pikki ja põhjalikke rahvus-kõnnumisi käsitavaid artikleid, nels peegeldub aga ka Kanada ametlikult mitmekultuurilisuse poliitika. New Yorgi eestikeelse ajaleht on kujunenud väga sarnaseks Ameerika väikelinnade ajalehtedele, kus tuuakse ohtrasti teateid kohalikest sündmustest, kooli pidudest, seitside aastapäevadest ja koguduse kohviõhtutest. Nimetades Austraalia, Saksamaa ja Inglismaa eestikeelseid ajalehti peab märkima, et nels kohati kaldutakse liigselt käsitama ja vaatlama sündmusi, mis leidsid aset 30 aasta eest. Tundub, et siisut avaram, mitmekessem ja värskem väliseestlaste ajalehtedest on Stockholmis ilmuv Eesti Päevaleht.

Enkel Kõks peab vajalikuks maadevahelise kultuurisideme tugevdamist ja kultuurivahetust, seda ka informatsioonivahetuse näol kultuuriorganisatsioonide ja nende liikmete vahel.

Ühe maa üritused võivad inspireerida teisi järele tegema. Kõks leiab Eesti Kultuuri Koostöö osas Rootsis, et energia kulutamine juubelite ja tähtpäevade tähistamiseks on põhjendamatult, sellest peaks loobuma "ollusema ja viitalsema tegevuse kasuks". Ta ei märkinud, millise.

Kriitikat sai ka Raamatu aasta kui "belletristika" eelistamine muude kultuurialade ees. Ta leiab aga siiski positiivset ka kirjasaõnas selles osas, mis annab edasi uurimistulemusi, nagu Herbert Salu esseedekogud, Helmi Mäelo "Nal-

ne läbi aegade", Aarand Rootsi "Esto-Atlantis", Vello Helki ja Vello Salo publikatsioonid.

Enkel Kõks on ka "kultuuriu-hindade inflatsioon" vastu ja soovib osa nelsit liikvideerida moodustamaks ülemaailmist kultuurifondi summade vääriskamaks kasutamiseks, s.t. ülemaailmseks auhindadena.

Referent otsib suuremat sihikindlust kogu väliseesti kultuuri suunamises, suuremat julgust kultuuri uuendamisel, teadlikke välisandele meile kultuuri ja loomingu tutvustamiseks ka väljapoole. Noorte hulgas eesti keele arendamist võiks hõlbustada teostada noorte teatritegevuse kaudu. Oleks vaja inglise keeles välja anda monograafiad Johannes Aavikust, Ernst Iidast ja Rain Rebasse kunstiajalooline uurimus Michel Sittowist. Oleks vaja väliseesti aastaraamatute väljaandmisega alustada.

KIRIKU ASEND

Kirikuid käsitledes märkis Vello Piirsalu, et kirik paguluses täidab jumalasõna kuulutamise kõrval ka rahvusliku säilumise ülesandeid. Umbes pooled eestlastest vabas maailmas on võtnud kontakti EELK kogudustega, millele lisanduvad teiste kirikute liikmed. Seega on kristlus paguluses tugev. Referendi arvates on aga ebaloomulik, et pooled luteriuslastest eestlastest siiski ei kuulu kogudustesse. Kogu maailmas on luterlasi 38.000, nelsit Rootsis 16.500, nelsit on aga liikmed vastavalt 18.041 ja 4.333.

See olukord ei ole rahuldav ja oleks vajalik oleks tugevam liikumine. Selleks on vaja selgitada, kuidas saavutada otstarbekat kontakti eemalejäänutega, kuidas neid leida ja mõjutada. Suurem liikmete arv on ka rahvuslikult seda olulisem, et kirik on nelsit organisatsioon, mis kuulub rahvusvahelises keskkorraldusse, millistel on mõju ka meie iseseisvuspõldele.

On ju teatavasti katseld tehtud meile hääle sumbumiseks rahvusvahelisel foorumil, mis ei ole õnnestunud. Oleks rahvakirik on jatkuvalt üheks relvaks võitluses kodumaa asustajatega.

Alfred Ventsel tutvustas Eesti Laenu-Hoiu ühiseuse tegevust ja eesmärke ja nels võimalusi rahvusliku kapitali rahvusliku tegevuse kasuks rakendamiseks, kui see kapital oleks koondatud ühte kohta, nüüd on aga eestlaste kogukapitalist Rootsis laenu-hoiu ühiseuse juhtitud ainult väli 1 protsent. Enamus on laiali väga mitmesugustes rahaasutustes ja palgustes.

Richard Norgell ülemaailmse Eesti Päevade Rootsi tolmkonna esimehena tutvustas Baltimõre suurpüüdnuse ettevalmistust ja senist liikumist lennuks ESTO-76-le.

Eestlanna Spordiliidu informatsioonishefik

Malle Jõever, 31-aastane eesti neli, nimetati Riiksidekõrvaldusel, Rootsi spordiliidu informatsioonishefik.

Malle Jõeveri nimetamine äratas ajakirjanduses tähelepanu selle tõttu, et ta koos 37 teise lõpetajaga kõrgema reklaami ja kommunikatsioonistituudi koostas brošüüri lõpetajate tööjõu pakku-miseks, mis saadeti võimalikele tööandjatele.

Iga lõpetaja kohta oli brošüüri pilt ja võimete kirjeldus. Malle Jõeveri ande kohta märgiti selles, et ta on olnud käsikirjade autoriks ja produtsendiks filmis, raadlos ja

televisionis, tegutsenud informatsioonisekretärima, näituseko-missarina, kuulutusebüroo ametnikuna ja omab filand, kraadi õigustikust, kus ta on lõpetanud kunsti-, filmi-, teatriajaloo ja sotsioloogia alal.

Sisä võib laada, et Malle Jõeveri nime on ajakirjanduses näha olnud paljudel korraldell ka teatritruppi-dega ühenduses. Nüüd on ta pideva teenistusse saanud uue kooli ja uue ettevalmistuse kaudu, samuti kui peaaegu kõik kaasõpilased on brošüüri abiga saanud tööd. Malle Jõeveri oli tervelt 8800 pakku-mist.

EVALD UUSTALU

KARL LAANTEE

ENDEL KÕKS

Välispoliitilises sektoriks, kus referendideks olid Karl Laantee ja Evald Uustalu, märgiti, et kuigi Eesti vabaduse ja iseseisvuse taastamine hetkel ei ole ühegi suurrilgi välispoliitiliseks eesmärgiks, siis ometi toetab enamus demokraatlike riike seda moraalselt. Lääneriigid püüavad kaasa aidata liberaliseerimisprotsessile N. Liidus ja see võib omakorda selle imperiumi lagunemisele viia ja tuua Eestile uue ajaloolise momendi. Sellepärast on vajalik aidata kaasa nendele püüdnustele.

Vene ja Hiina vahel on käimas teatavasti "kaundne sõda" mõlemi poole relvade vahel näit. Angoola vabadusliikumiste omavahelises koostöös. Kuna see on Pekingis kasulik, siis õhutab ta N. Liidu vahemehurhuvust vabaduspõldele, nels on kooskõlas ka meie eesmärgidega. Ta pldas vajalikuks, kui see on kasulik, ka kontakte hiina diplomaatidega - sellega ei kompromiteeri ei meile ega ka hiinlaste oma ideoloogiat.

Helsingis ei muudetud Eesti ju-ridilist staatust; mispärast oleks asjatu arutada, kas allakirjutamine ühe või teise riigi poolt oli otstarbekas või mitte. Otstarbekam on kasutada Helsingi-dokumenti psühholoogilise relvana N. Liidu

ALFRED VENTSEL

vastu, milleks oleks vaja kiireid informatsioonide inimõiguste rik-kumiste, kohtuprotsesside jne. kohta, et sellest informeerida lää-nemaailma massimeedumeid.

Oleks vajalik, et ka kodumaa-leks nagu Sahharov seda tegi, mingi inimõiguste komitee, mis on muidugi riskiga seotud, kuid päris riskivabalt ei ole võimalik üksi vabadusvõitlus.

Eestlaste osatähtsus asukoha-maade rahva ja valitsuste mõjus-tamisel on ajaga kasvanud ja ees-lased peavad seda ära kasutama. Kui nõutakse vabadust teistele, tu-leb taotleda vabadust nõudlust ka Eestile. Tuleb ka paljastada ve-nestamispoliitikat ja astuda selle vastu, sest see on eesti rahvale suurimaks ohuks kui vabastamine viibib.

HIINA TOETAB

Evald Uustalu puudutas oma-korda nelsit memorandumeid, mis okup. Eestist on läände, mh. UNO peasekretäri-le saadetud ja milliste asjatundlik koostamisvisis laseb ajamata tugevat intellektuaalset jõudu allakirjutatud organisat-sioonide taga.

Kuid nli imponeerivad kui need jätka vastupanutehke avaldused, saadetud suure riskiga, ka ei ole, ei suuda need muuta N. Liidu ranget okupatsioonirezhimil. Rezhimil on võimalused lämmatada kõiki rahva tahteavaldusi vabaduse suunas.

Ei ole mõeldav sellepärast mingid järeleandmised kasvat nait. satelliidi staatusega. N. Liidul puudub tarvidus järeleandmisteks.

Referent arvab, et murrangulise muudatused N. Liidus võivad tekkida üleöö, nagu nels muudatus Venemaal ajaloo varemgi tekkinud, seda enam et N. Liit on oma ühiskondlikult korralt praegu Euroopa kõige reaktsioonilisem riik ja rezhimil on limsed raskesti seda moderniseerida, sest valitsev doktrin seab ette tõkeld.

Suurriikidest on aktiivselt Balti

riikide iseseisvuse taastamist nõudnud ainult Hiina, et tekitada oma vastasele raskusi läänepiiril. See annab põhjust hooliga jälgida nende kahe maa vahelkordade arengut, kus Moskva näitab erilist tundlikkust. Oleks teoreetiliselt mõeldav, et Hiina kergitab Balt-riikide küsimuse UNO-s. Siiski e-ole ka temal võimalik praeguses UNO-s saada enamust nende va-badust nõudvale resolutsioonile.

Ja kuigi see tolmuks, siis ei ole asjal praktiisist tulemust, kuna Julgeolekukogus on veneilaste vetoõigus. Referent soovitas väsimatult selgitustööd sooviama foorumil koos teiste balti rahvaste gruppidega lään. Taktikat tuleks reviderida ja moderniseerida välispoliitilises organisatsioonid reorganiseerida. Kodumaa esi-nevat konspiratiivset tegevust tu-leb teostada sealt välja tulevama terjalil levitamiseks.

Kõikide päevakorrapunktidel osas tolmus mõttevahetus, mis muutus eriti elavaks, kui kõne oli ol võimalik kodumaa ilmruva apoliitilise ilmega kirjanduse kasu-tamise võimalused, kus toodi nait-teld tsensoorite tegevusest ja käsit-leti asja põhimõttelisi külg. Noortekõnnumise alil soovitas Jaar Selm algust noorte hulgas sotsioloogilise uurimuse korraldamiseks, et selgitada nende vaateid eesti kultuurile.

Resolutsioonitepanek, mille: kõneldi suitsetamisest ja vanemate eeskujusid noortele, kusutati Poolamist leidis aga idee kuulu-tada. 1977 eesti noorte aastaks Rootsis.

Kongressi lõpetamisel ütles: peasekretär prof. Tarmo Oja, et tööd on palju tehtud eesti rahvus-grupi huvides siin ja ka kodumaa eestlaste huvides. On põhjust ra-huile jätta tulemustega. See tä hendab aga vajadust järgmisteks samalaadilisteks kongressideks. Tema ettepanekul tehti otsus järgmine, neljas, eesti organisat-sioonide kongress korraldada 1978 aasta kevadel. Kell oli juba 22 õhtu, kui kongress lõpetati. (EPL/K).

Lepiku luule itaalia keeles

Aja ilmus Roomas "Maarja-mas" kirjandusel biililõuile väl-jaanne Kalju Lepiku luuletusest "Vilomees" (11 piffaalo).

Tõlke itaalia keelde on teostanud Margharita Guidacci ja Vello Salo. Raamat on antud välja 105 nummerdatud eksemplariga Ott Paju maitselise illustratsioonidega ja kunstniku enda kujundu-se.

Pressi-tsitaate

DN INIMÕIGUSTEST N. LIIDUS

Peakirja all "Inimõigus N. Liidus" toob Dagens Nyheter 5. nov. ära juhtkirja Valentin Agapovi võitluse kohta oma perekonna kättesaamiseks N. Liidust. Agapov on nn. "ärähüüja" ja taotlused alibiaksa ja tütre Rootsi toomiseks on senini ebaõnnestunud, mistõttu Agapov viibis abinõuna ähvardas oma elu võtta N. Liidu suursaat-konna uue ees. Dagens Nyheter märgib, et Rootsi võimud on Moskva suursaadkonna kaudu taotlenud persoonaliikmete väl-jajätmist, juhtides tähelepanu Helsingi konverentsi lõpudokumendi-le. Veneilased olevat mh. keeldu-mist põhjendanud sellega, et Agapovi naine on varem lõstunud sa-lajase kosmoseprogrammi juures. DN jätkab:

— Teatud poliitilisest tagaku-

smisest ja inimõiguste riikumi-kest tulevad N. Liidust kahanema-tu vookusena. Amnesty elles lehes astus välja Krimmi tatarlaste eest, kes ikka veel on sundasumisel Kesk-Aasias. Ja balti ringkonnad raporteerivad, et viis eestlast Tallinnas on kohtu all selle pärast, et nad on püüdnud luua opiniooni, Eesti vabastamiseks N. Liidu alt - roim, mida võidakse karistada surmaga.

— Need on mõned juhuslikult valitud näited. Agapovi juhul ei ole teatavasti kuuldud olnud mingist poliitilisest motiividest.

— Euroopa julgeolekukonve-rentsi kriitikud on väitnud, et N. Liit sai pärastõõsaegsestelt piiri-dele tunnususe ilma midagi vastu andmata. Kuid konverentsi lõpu-dokument on osutanud kasutavaiks moraalsele survevahendina. Peaks see abistama Agapovi pe-rekonna õendamist!

Stockholmsi tähistas korporatsioon Filiae Patriae oma 55-ndat aastapäeva Riche pidurumides ülemaalse kokkutulekuga ja väliskülalistega. Pildil sünnimusest osavõtjad. (Foto Tippe).

Kohalik elu

GÖTEBORG

Jõulumüük ja käsitööde näitus
Göteborgi Eesti Seltsi Naistering korraldab laupäeval, 22. novembril, algusega kell 11.00 ja pühapäeval, 23. novembril, algusega kell 12.00 Eesti Maja ruumes, Drottningatan 27 jõulumüügi tolmolaga ja käsitööde näituse. Kohv kodusvalmistatud küpsistega. Tere tulemast kõigile!

STOCKHOLM

Luule ja muusika pärasüüa
Publiku soovil tuleb "Luule ja muusika pärasüüa" korraldajale laupäeval, 22. novembril kell 15 Jakobi kiriku koguduse saalis Malmorgsgatan 5.
Kaastegevad: näitleja Mare Leet, helilooja Saima Purre ja tenor Raimund Raidve. Tere tulemast!

Esimene eestlaste "parlament" peeti Tartus 70 a. tagasi

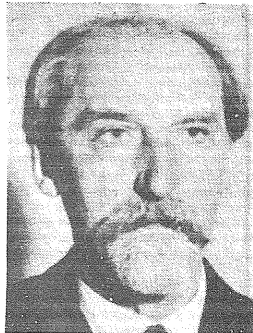
Seoses ääsjase III eesti organisatsioonide kongressiga on huvitav meele püüda, et pühitseme samal ajal esimese eestlaste "parlamendi" 70-aastast juubelit. Mõeldud on 1905. a. novembril peetud kuulast "Bürgermuse" koosolekut, mida tuleb lugeda esimeseks suuremaks eestlaste täiesti poliitilise iseloomuga kongressiks.

Varem olid eestlased ajanud ühiskondlikke asju tagasihoidlikes vormes vallavolikogudes ja koguduste nõukogudes, suuremates vormides ärkamisajal Eesti Aleksandrikooli Peakomitees ja Eesti Kirjameeste Seltsis. Kuid need ei tohtinud tol korral olla veel poliitilised – arutati peamiselt administratiivsed või kultuurilised küsimusi. Esimene võimalus avalikult poliitilist rääkida avanes 1905. a. aasta revolutsiooniga.

Kuna eestlastel puudus poliitiline organisatsioon sõna laiemas mõttes, siis oli esindajate saatmine kongressile üsna suvaline: Iga linn saatis neli saadikut, Iga vald ka (üks peremeeste ja teine maata-meeste poolt), Iga selts ühe. Kokku kogunes 27. novembril "Bürgermuse" saali üsna kirju kogu. J. Tõnisson, kes oli asja organiseerimise hinga (selle töötü ka kokkutuleku kohaks Tartu), loosis kongressil läbi viia oma suhteliselt mõduka ja ettevaatlikult seisu-kohti. Kuid ta ei olnud kongressist osavõtjate enamuse meelest hindamisel – radikaalsemuse-protsess oli kiiretempoliselt toimumas.

August Rei juhustab kongressist (millest ta küll tsikiliku osa ei võtnud) oma raamatut "Mälestusi tormisest teist" järgmiselt:

"Kosolek kujunes sootuks teisu-
guseks kui olnud Tõnissoni kavad.
Kohe, kui asutati kosolekut ra-

Jaan Tõnisson, kogu asja hing, lahkus protestiks, kui Jaan Toemant kongressi juhatajaks valiti.

kendama, s.o. selle juhatus valima, tuli ilmsiks, et mõdukalt voolu polnud kongressil enamust.

Tervelt kuus tundi (!!) ägedat valdemist, kära ja müra kulus ära, enne kui lõpuks saadi juhatus valida ja päevakorra arutamisele asuda. Nimelt tuli vähemuse jäänute, s.o. Tõnissoni ja tema poolehoidjate tormiliste protestide tõttu, et häälde polevat õigesti loetud, mitmel korral valmist korrata, mis oli väga keeruline ja pikka aega nõudev toiming, kuna kosolekijaid oli kaheksasaja ümber, meelte ägedus oli erakordselt suur ja kord kosolekule jätsi palju soovida, et tarvitada üsna pehmet ütlist. Lõpuks polnud siiski enam võimalust eitada, et kärelikeste kandidaat J. Toemant oli valitud kosoleku juhatajaks. Selle peale lankustas J.

Tõnisson ja tema pooldajad kongressilt, kutsudes kaasa teisele kosolekule kõiki neid, kes jagasid nende seisukohti. Tagantjärele teades, missuguse ahelreaktsiooni see liikuma pani, võime vaid avaldada kahtsust selle üle. Kongressile jäädess oleksid nad kahtlemata saanud otsuseid mõjutada selles suunas, et need oleksid kujunenud mõdukaimaks."

Vasakpoolsed siirdusid järgmisel päeval ülikooli aulasse ja nõudsid M. Martna ja H. Põgelmanni juhtimisel demokraatlikku Vene vabariigi loomist ning asutava kogu kokkukutsumist. Kohapeal nõuti revolutsiooniliste omavalitsuste elukutsumist. Nõuti aadli ja valimikkude eesõiguste tühistamist ja mõisate maa jagamist maatameestele. Rahvas otsustati raiustada.

Need otsused ja revolutsiooniline meeleolu levisid nagu kulutuli üle maa. Kongressile ei saanud küll otsuste täideviimiseks palju ära teha. 13 päeva hiljem asus tsaarivõim vasturünnaku ja kehtestas sõjaseaduse. Aga vaheajal jooksl – ja mõnes kohas ka veel hiljem – andsid saadikud kodumail aru kongressi otsuste ja meeleolude kohta. Poliitset memorandumis konstateeritakse hiljem: "Tartu kongressil oli väga suur tähtsus eesti talurahva revolutsioneerimiseks".

K. Päts kavatses 10. detsembril korraldada saamasuguse kongressi Tallinnas. Kuid ta oli hiljaks jäänud, sõjaseaduse maksmapanek ja valitsuse sundvahendid sundisid kongressi "põrandale alla". Volita vabrikus peeti ära kongress osalise saadikute osavõetuga. Sel kosolekul õhtusid vasakpoolsed kokkutulnud tööliste ja maatamehi siirduma "lää keelit kõnelema", s.t. lätlaste eeskulul mõisad põletama, mis ka hiljem oma kongressil olud saadikute eestvõttel sündis. Mõisate põletamise "idee" on algusest pealt Venemaal, kus see oli tavaleks talupoegade rahulematuse avaldamise viisiks juba mõndunud sajandil.

Eesti esimesed "parlamendid" 70 aasta eest nähtavad rahva tulid vabaduslõnga ja tahet oma nõudmist esile tuua. Puudu jäi poliitilist seel kahest arvustamisest, kosolekutehnikale tundmine oli puudulik. Poliitiline kaotus saamast tihti tsikliku solvamisega, sellest kosolekutele "äraminekud".

Malnina peab, et paguluses, eriti selle alguses, on mõneti peetud taolisi kongresse ja suuremaid kosolekuid tormiliste valdustega "proteeduurikustumuste" ümber ja "solvunud lahkumistega" vähemuse jälmiaie tüünil. Hiljem on kongresside tehnikat täienenud ja kosolekuid on muutunud rahulikumaks ja asjalikumaks – mida oli märgata ka alguses mainitud III eesti organisatsioonide kongressi puhul. (EPL/AI)

Eesti keele areng ja sõnaraamatud

Eesti keele arengust õigekeelsuse sõnaraamatute alusel pidas mag. phil. Herman Rajamäe ettekanne Eesti Teaduslikus Seltsis 23. oktoobril. Referent märkis oma ettekandes kokkuvõttes järgmist:

Haapsalus 30. märtsil 1805 sündinud Ferdinand Johann Wiedemann, kes oma suurte teenete eest soome-ugri keelte uurimise alal sai 1897 Vene Teaduste Akadeemia ülemäärallseks ja 1899 määrallseks liikmeks, saavutas endale jäädava aukoha eesti keele sõnaraa kogumise, uurimise ja väljaandmise alal. Tema 1899 avaldatud erakordselt mahukas ja ulatuslik "Eesti-saksa sõnaraamat" on tänaseini ilmunud kokku neljas trükkis (1891, 1923 ja 1973). Selles teoses ilmneb peale materjalirihaga ka F. J. Wiedemanni põhjalik asjatundmine nii eesti kui ka saksa keele alal, selletõttu on see aktuaalne praegugi. Veel väärrib töist tähelepanu tema 1875 ilmunud "Grammatik der Estnischen Sprache". F. J. Wiedemanni suurt elutöö soome-ugri keelte ja eri eesti keele uurimise ja paljude muude aladel väärrib omaette ettekannet.

F. J. Wiedemanni "Eesti-saksa sõnaraamat" ei ole õigekeelsuse sõnaraamat ega selleks mõeldudki, kuid see on ammendamatu eesti keele sõnaraamat, mis on olnud aluseks eesti keele õigekeelsuse ja muude sõnaraamatute tänapäevale.

Esimene moodne eesti õigekeelsuse sõnaraamat ilmus õigsel 1918 Joh. V. Veski toimetusel peal kirjal "Eesti keele õigekirjutuse sõnaraamat". Selle käsikiri oli valminud vastava komisjoni kaasalil kuue aasta jooksul. Saksa okupatsioonile ja sellele järgnenud Eesti Vabadussõja raskete oludele vaatamata levis see erakordselt suure kiiruga ja juba 1919 a. algul otsustas Eesti Kirjanduse Selts asuda selle uue täiendatud trüki väljandmisele. Ka selle uue trüki koostajaks määrati Joh. V. Veski, kellele nõuandjaks ja esitatuks selgukandeks fikseeriti juba algul 9-liikmeline komisjon, mille koosseisus on kolm veel ühe V. Ernsti koostanud ja professorid J. Mägi ja A. Oksa vabas maailmas. Hiljem täiendati seda komisjoni veel uute liikmetega, kuid neist ei ole enam ühtegi elus.

Sel viisil valmis "Eesti keele õigekirjutuse sõnaraamat" teine täiendatud ja parandatud trükk "Eesti õigekeelsuse sõnaraamat" nimetusel al kolmes köites 1935–1937. Kolmanda köite lõpposa koostas E. Muuk. Kavatsusel oli veel neljanda osa (täiendusköite) väljandamine, kuid meele maad ja rahvast tabanud pöördeliste sündmuste tõttu jäi see teostamata.

Rõõbiti "Eesti õigekeelsuse sõnaraamat" köidete ilmunisega

avaldas E. Muuk 1933 "Välkese õigekeelsuse sõnaraamat", millest ilmus ilmeisvuse ajal seitse trükki ja saksa okupatsiooni ajal Ed. Rootsi toimetusel selle kaheksas trükk, mis aga peaaegu terve nisti hävis venelaste raskest õhurnnukil 9/10 märtsil 1944.

Pärast sõda on koostama ilmunud 1963 "Välkese õigekeelsuse sõnaraamat" Rich. Kressi toimetusel ja 1980 "Õigekeelsuse sõnaraamat".

Paguluses on ilmunud 1947 "Välkese õigekeelsuse sõnaraamat" õheksas trükki ja 1974 selle kümnes muudetud ja täiendatud trükk.

Edasi peatus H. Rajamäe mitmete õigekeelsuslike küsimuste ja normide arengu juures ja selgitas nende kujunemiskäiku õigekeelsuse sõnaraamatute alusel. Meie õigekeelsuse sõnaraamatute varasemais väljandades domineeris suuremas ulatuses nimetavalline liitumine (näit. elekterkütus, elektervalgus, elektervalgustus, päiketerra, päikerratas, suvilmits, suvikile jne).

Nüüd on õigekeelsuse sõnaraamatute uuemais väljandades, ka "Välkese õigekeelsuse sõnaraamat" 10. trükis teostatud ulatuslik eristumine nimetavallise ja omas-tavalise liitumise alal ja kõik eespool esitatud näites on viidud omastavaliselt liidetud sõnade rühma (elektrikute, päikesekera, suvekile jne).

Lõpuks peatus H. Rajamäe veel mõne praeguse õigekeelsuse küsimuse juures ja ühe näitena tõstis esile sõna omaks, omakse, omast mitmuse põhikand: omaste ja omakseid. Meie viimise praegu olukorras, kus nim. sõna mitmusega vormide kasutamine on aktuaalne – lahutamatu omastest (omakseist) kodumal ja hajutamata üle maailma – me saadame omastele (omakseile) rohkesti kirju ja pakke ja räägime neist.

Kahjuks võime nim. sõna eri vormide kasutamisel ajalehes ja kõnekeelses näha-kulda rohkesti väärmoodustisi: omakste, omaksete ja nende põhjal siis ka omaksetele, omaksetele jne.

H. Rajamäe näitlikustas oma huvitavat ettekannet moodsa projektori abil, mis suuresti hõlvas selle jälgimist ja sellesse stüvenimist.

Ettekandele järgnes rohkesti sõnavõtte ja täiendavaid küsimusi referendile.

Sydney's suri 19. oktoobril Ronald Charles, sünd. 14. aprillil 1940.
Floridas, USA-s suri 18. oktoobril Eli Raag, sünd. 4. okt. 1932 Tartumal.

Chicagos suri 10. oktoobril Siinaida Nihemäe, sünd. 7. mail 1922 Silliste-Kõpis.

Eestis suri 27. septembril Oskar Jaagus, sünd. 18. jaanuaril 1908.
Los Angeleses suri Adele Luik.

Hamiltoni eestlaste protest ministreile

Hamiltoni Eesti Selts ja Hamiltoni Eesti Võitlejate Ühing alustasid mõel äga tagasi Hamiltoni ja ümbruskonna eestlaste poolt Austraalia ja Uus-Meremaa valitsustele protestaktsiooni korraldamist nende valitsuste poolt Eesti ja teiste Balti riikide Nõukogude Liitu inkorporerimise tunnustamise pärast.

Protestikirjadele koguti hulgaliselt allkirju ja 22. septembril saadeti protestikirjad kaaskirjaga ära Austraalia peaministrile Gough Whitlamile ja Uus-Meremaa peaministrile Wallace Rowling'ile.

Protestikirjade kaaskirjas rõhutasid Hamiltoni Eesti Selts ja Hamiltoni Eesti Võitlejate Ühingu esimehed T. Toaine ja A. Jurs, et Balti riikide Nõukogude Liitu an-

nekteerimise tunnustamisega on Austraalia ja Uus-Meremaa valitsused legaliseerinud ja andestanud Rahvasteliidu liikmeks olnud vabale ja iseseisvusele Eesti Vabariigile tehtud suure ülekohtu.

Arakirjad Austraalia peaministrile saadetud protestist saadeti Austraalia kindralkubernerile sir John Kirri'le, opositsioonijuhile Austraalia parlamendis, Malcolm Fraser'ile, Austraalia saadikule Kanadas, Max Loveday'ile, ja Kanada välisministrile Allan J. MacEachen'ile. Uus-Meremaa peaministrile W. Rowling'ile läinud protestist saadeti Arakirjad Uus-Meremaa kindralkubernerile sir Denis Blundell'ile, opositsioonijuhile Robert D. Muldoon'ile, Uus-Meremaa saadikule Kanadas Jack Shepherd'ile ja Kanada välisministrile.

Politsi viis ära noormehe, kes astus ooperifuažees välja lendlehti levitava rootsi neu kaitseks (EPL-foto TRUMMER)

Protestid vene gala vastu Ooperihoones

Stockholmi kuninglikul ooperil on külas Leningradi Kirovi teater. Neljapäeval toimunud esimese etenduse puhul oli piduliku gala ette ja kohal viibisid ka N. Lõdu suursaadik ja tema tütar. Loomulikult olid seal puhul Gustav Adolfi väljakul ka demonstrende, kes jagasid selgitavaid lendlehti ja trükiseid mh. olude kohta Nõukogude diktatuuris, andmeid Tallinna-protestis jne.

Ei puudunud ka oma perekonna väljajätmise eest võitlev Valentin Agapov vastava plakatiga.

Ooperisse ruttavat publikut kutsuti üles oma pääsmiseid "Boris Godunovi" etendusele protestiks puruks rebimise ja tagasi pöördumise protestiks diktatuuri propagandiks mõeldud etendusele.

Rootsi politsei ei lasknud plakateid viia üle tee Ooperi ette. Fuažeev ei aga pääsenud üksi noor naine, kes hakkas levitama lendlehti Agapovi perekonna vabanemise nõudlusega. Publiku hulka poestunud vene julgeolekumeeste närvide ülesid üles ka need haara-

sid tütarlastest kinni, et teda takistada.

Selle vastu astus välja üks noormees, kes protesteeris, et venelased rootslast püüavad takistada. Kliresti fuažeev kutsutud politsei viis noormee välja, kes valjusti protesteeris. Ta toimetati politseilatuusse koos ühe teise mehega, kes omakorda politseinike tegevust kritiseeris kui "venelaste abistamist".

Kuuldavasti lasti mõlemad paaritunni pärast lahti pärast ülekul-

Färö ajaloole heidab valgust Hiiu laeva hukk

"Eesti Päevaleht avaldas intervjuu-korras 27.3.1975 teateid dr. Ilmar Arensi poolt Rootsi Riigiarhiivis tehtud arhiivileist pealkirja all: "Võitluse hiiu laevahukult peitis 400 hõbetalrit". Nüüd kuulame dr. Arensilt veel järgmist.

Kohapeal oli see sündmus, s.o. hiiu laevnike poolt tasuta päästmise eest ületatud võitluse ning sellesse peidetud 400 riigitaalrit hõbemüntides jagamine ühe grupi Färö kalurite vahel täiesti tundmata. Kuid mõistatakse, et silmsed kalurid veel tänapäevalgi tavatsevad siirduda ca. 80 km. kaugusele põhjapoolse Gotska Sandö pirkonda lõhekalu püüdma.

Seetõttu võisid mõned sääl tormivarjus viibivad kalapaadid okts. 1879 kergesti sattuda tumistajaks hiiu purjeka madallikule paiskumisele, arvatavasti nn. "Vene haudade" nimelises käärus ning võisid hiiu laevast abistada elusid ja laeva-varandusi varjule toimetada.

Kuna viimaste osas võis vähe-maal osaliselt tegemist olnud olla Hiiu-maarootslastega, siis on komploti tekkimine 400 riigitaalrit peitmiseks võimunud ning selle hiiu-maalest omavahel jagamisest igati võimalik. Hiiu-lasid näitlised see-juures-muldugi nagu oleks too, tõenäoliselt Hiiu suurimale ja hilisemale (1897) Eestimaa kuberneri Axel Julius de la Gardiele kuulunud rahalaadung madallikule jooksmisel põhja läinud.

Kuid, kas keeldusid Färö-kalurid hiiu-lasest saaki jagamast või muudel asjaoludel suudeti Hiiu-maal toimunud kohtuliku asja-uurimisel selgitada tõelised asja-olud ning de la Gardie hiiu-maale osamann Rasmus Jakobsoni viitkonnandusid keegi Gregor Haller Gotlandi nn. põhja-kolma-diku (Nordertredingen) kohtu ees Färö-kalureilt 400 riigitaalrit tagastamist, 12 riigitaalrit kahjusta-rajatootud või eest ning 50 riigitaalrit kohtu- ja asjaajamise kulu-sid. Kõik need mõisteti kohtu-tinglusi Endres, veldi põhjapool Visbyt välja.

Vastavas kohtuprotokollis 22-23. juunist 1880 mainitakse kaht eeluurimisprotokoll, üks tõenäoliselt Färö, teine Hiiu osas, kuid neid kahjuks Rootsi Riigiarhiivis ei leidu ning nad ei ole arvatavasti säilunud.

Suurimat huvi äratasid Färö tänapäeva talunik-kalurite hulgas tolles Ojamaa kohtuprotokollis mainitud kalurite nimed. Kõige-pealt kogu või ja rahajaoamise eest vastutavaks tehtud "ainamees" Micol Broa. Tema arvati olevat asunud umb. 600 meetrit põhjapool praegust Färösundi parvepaad samanimelises Broa külas veel praegu leiduvas Broa põllustalus.

Kuid see talu on nüüd uute omanike käes ning hooned uuesti ehitatud, osaliselt ümberistutuna tavaliist "turismivabrik" suvitajate-hüttidest. Broa perekonnanimine ei ole säilinud, küll aga sellest talumiest tuletatud "Broman", "Brogren" ja "Broström".

Kunagi kauris kauges minevikus elas Färö üks väga rikas suur-talunik, kellel kuulus Broa talu siin ning Ava-tamme talu saare põhjaosas, umb. 18 km. eemal. Too suurim tavatse ratsutades nende kahe põllustalu vahel, kuusjuures hõbusel tuli sumada läbi veekogu, mis omal ajal lahutas Färö saare kaheks praeguse Ainsä järve (trask) kohal.

Too ratsutaja võisid olnud olla nüüd ajaloolavajaks astunud Micol Broa. Igai juulsi 24 aastat varem, 1855 ei ole Broa talus veel abinpu-reemest, see kuulub "Broa pärja-tele", kahelkordsete kaevukooku-

dega või silla-stümboolikaga vapil.

Säilnuid ei ole ka 1880 protokollis mainitud vennakeste Jakob ja Hans Lauterite (ülemlinnapea ja häradsövdingu Jakob Chronanderi teenrid) perekonnanimed. "Lauteri" põllustalu Lauterhorri sadamakoha lähedal on küll ole-mas, õigem taludegrupp, kuid ta-lumise asemel on praegusile asu-kaile antud Anderssoni ja Nilsson'i nimed.

Võib-olla meie populaarne näit-leja Ants Lauter oli siit võimalikult pärnenuna olnud olla ainsaks iidse "Lauteri", resp. "Lauteri" nime edasikandjaks tänapäeval. Selles seoses väärks vahest mõne reaga mainimist kohtupi-damisest hiiu-lasteojamaale üle 'erapoolkuse' (jäv) tõttu – kuna – teenrid Lauterid olid asjas-se segatud – loobunud Visby ülem-linnapea ja Gotlandi häradsöv-dingu Jakob Petri Chronanderi isik.

Viimane oli küll 1861 lõpetanud Turu (Åbo) akadeemia jurilic. kraadiga ning enne Ojamaale tu-lekut olnud õigusadministraator Pommerni Rootsi koloonias, kuid suuremat tähelepanu on C. pälv-nud draamakirjanikuna Rootsis. Nimelt kanti üllõpilaste poolt seos magistripromotsiooniga 1847 ette Chronanderi näidend "Surge eller Fljkt och oflfighet sköde spegel" (Hool ja usinus ja laiskuse näite-peegel).

Näidendi sisu on ajakohaselt moraliiserand samuti kui teistelt tolleagestl üllõpilaste-komöödiail. Juba veidi jämedamal-laadi kannab Chronanderi teine näidend "Belesnack" (1849), mis käsitleb abielukõrvaldust. Nais mõlemal on C. võtnud eeskujuks saksa üllõpilaste-komöödiail, kuid koormilises vahemängus ja realistilikes üksikasjades näitab ta ka oma eripära ja hiiu kirjanikuviit-meid. Chronanderi draamad (komöödiad) on P. Hanselli poolt 1876 välja antud seerias "Samlade vitt-terhetsarbeten", köide 21.

Sellest pooliti "lõbusast loost" – neljajajast riigitaalrit hõbemün-tides võitlumis – kavateeb dr. Arens esineda teadusliku uurimu-sega.

Eestist läände

Kõrnumaa võimude loal külastasid Rootsis öde Tamara Troosi, Oskar ja Elga Main, venna Valentina Riisalo ja Johanna Meel-maa, abikaasat Arme Villems, sugulasi Maivi Lipp, Aino Kippast, Valentine Konnap, Egon Rodima, Toivo Olli ja Ants Meisterman. Seoses matustega viibisid Rootsis Milvi Lepik, Helgi Aug ja Olav Pärnamets.

Ungaris külastas öde Borbala Lepiksoo, Inglismaal öde Harald Kadak ja sugulast Helmi Kurba, Austraalias sugulasi Hilja ja Paul Kurvits. Lääne-Saksamaal oldi öde juures Artur Mihelson ja Paul Koppel, sugulaste juures Leida Sillasoo, Albert Liik, Elle ja Toivo Shipal. Hollandis ja Lääne-Saksamaal külastasid sugulasi Fritsas Markusas ja Joelli Paenson.

Kanadas elavast isa külastas Jaak Kotkas, venna Teodor ja Vilma Rooneem, öde Gerda Kippar ja Aino Indre, sugulasi Tiit Masso, Edda Koore, Riho Mägi, Hedvig Palmer ja Virve Põtslepp.

Danel Moora lõpetas Stockholmi Ülikooli Majandusteaduskonna ökonoomi kraadiga.

Arutleti Eesti küsimusi Baltimore koosolekul

BALTIMORE (VES) – Süüsuvas Towson State College's toimus laiemale alusele rajatud koosolek, kus arutati USA praegust olukorda nii sise- kui välispoliitilise seisukorra alal. Koosoleku kokku-kutsujaks oli parempoolne organi-satsioon – Young Americans for Freedom, kuhu kuulub arvukas kogu akadeemilist noorust, nende hulgas teadlasi, ülikoolide õppe-jude ja ühiskondlik-politiitilise alal tegutsesid.

Koosolekust võttis osa senaato-rid ja kongressimehed, nende hul-gas republikanide ja demokraatide parteide konservatiivse tihva juh-tivad isikud, American Party, Maryland Conservative Union, USA Conservatives for Better Gov-ernment, ja teiste organisatsioonide esindajad. Eestlast esindasid ERKU Esinduskogu liige Johannes Pedak, EYU Marylandis esimees August Kuklane, mag. Maria Pe-dak. Koosoleku eesmärgiks oli selguse toomine USA praegusse olukorda, ära näidata USA probleeme põhjusti ja leida võimalusi nende vastu võitlemiseks.

Koosoleku juhatajaks oli Young Americans for Freedom esindaja-na mag. Mary Kokoski. Esimesena kõneles 'demokraatide partei esin-

dajana dr. John Gallagher. Tema järel rep. partei esindaja, Ameri-can Party't esindas advokaat dr. Lorence Scally. Balti rahvastest oli kõnelejaks mag. Maria Pedak.

Andnud lühilevaate Eestist ja Balti riikidest, käsitles mag. M. Pedak Balti riikide vägivallast okupeerimist ja seal praegu vali-sevst vägivalla süsteemi, kus rahva elustandard on surutud ma-dalale, maad kurnatakse võõraste okupantide poolt ja rahvalt on kommunistliku süsteemiga võetud isiku-vabadused.

Kõneleja tõi esile USA pingevä-hendamise poliitika väärnähtusi ja mõistis hukka president Fordi tali-tusviisi Helsinki konverentsil, mis kahandas lüestatud rahvaste loo-tusi vabanemiseks, andis aga pre-stiizihüviõdu Nõuk. Venele. Magis-ter M. Pedak esitas oma kõne lõpul kolm soovitusi.

1. Nõudke kirjadega oma kongressimeestelt ja Senatilt väike-misette liikmetelt, et nad revideer-iks pingevähenemise poliiti-kaid.

2. Kirjutage oma piirkonna kongressimeestele, et nad teotaksid USA kongressis neid resolutsioone, millesid nõuavad Balti riikides igasuguste Nõuk. Vene õiguste

mitte-tunnustamist.

3. Pidage meesle, et Helsinki konverentsil alla kirjutatud julgeoleku deklaratsioon tuleb revideerimisele 1977. a. Võtke endale kohustuseks pidevalt jälgida selle deklaratsiooni rikkumisi ja informeerige igast väärnähtusest USA Kongressi ja ajakirjandust.

Mag. M. Pedaku kõne võeti vastu kiiduvastusega. Sõnavõttes rõhutati tema poolt esitatud kolmepunktilise nõudmise elluraken-damise vajadust ning lubati selleks oma organisatsioonide täielikku kaasabi. Koosolek asus üksmeel-set seisukohale, et USA konservatiivsed organisatsioonid asuvad ühiselt võitlema üha laieneva õõ-nestustöö vastu USA ühiskondlikul ja poliitilisel tegevusväljal.

Koosolekul võeti teatavaks, et samadel põhimõtetel on koondum-konservatiivid paljudes teistes osariikides ja organisatsioon jatkab tegevust ühtlasi.

Aadu Siidari, mõlema maail-masõja ja Vabadussõja veteran ja end. Riigi keskarhiivi majandus-direktor Tartus, tähtsast Inglis-maal Bradfords oma 80-a. sünni-päeva. Ta on aktiivselt tegev koor-ivanemana segakoor Kunglas.